

Araştırma Makalesi • Research Article

The Function of Mentally Troubled Persons in Zülfü Livaneli's Novels

Mehmet Dinç*

Abstract: The people with mental problems in Zülfü Livaneli's novels are divided into two as: *positive* and *negative*. Of these, positive people exhibit discourse and attitudes supporting the truth and go beyond the feudal and patriarchal life ideas that people with sound minds do not dare to discuss. Positive people express the truth when everyone is silent. Some of their discourses oscillate between madness and wisdom. He finds the opportunity to criticize society through people with mental disorders who exhibit positive behaviors. Also, negative people with mental problems in Livaneli's novels harm themselves or their surroundings. Those who harm their bodies think that they have no expectations from life and commit suicide because they find life meaningless. Those who harm others are people who have not been able to overcome the trauma of fear since their childhood or who are caught up in obsessive love. In both cases, these people leave behind great pain. The author refers to some issues that society has agreed on through these people. Finds the opportunity to criticize by bringing the events to the agenda. In this article, the functions of positive and negative psychologically problematic individuals in Livaneli's novels will be examined.

Keywords: Zülfü Livaneli, novel, feudalism, madness, social pressure.

Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Ruhsal Problemlili Şahısların İşlevi

Öz: Zülfü Livaneli'nin romanlarındaki ruhsal problemlili şahıslar olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan olumlu şahıslar hakikati destekleyen söylem ve tavırlar sergilerler. Böylece akli dengesi yerinde olan insanların tartışmaya cesaret edemediği feodalite ve ataerkil yaşam düşüncesinin dışına çıkarlar. Olumlu şahıslar herkesin sustuğu yerde gerçekleri dile getirirler. Bazı söylemleri delilik ve bilgelik arasında gidip gelir. Ruhsal bozukluğa sahip olumlu davranışlar sergileyen şahıslar aracılığıyla toplumun eleştirisini yapma imkânı bulur. Bunun yanında Livaneli'nin romanlarında geçen ruhsal sorunlara sahip olumsuz yönlü şahıslar ise kendilerine ya da çevrelerine zarar veren şahıslardır. Bedenlerine zarar verenler hayattan beklentilerinin kalmadığını düşünürler. Yaşamayı anlamsız buldukları için intihar ederler. Başkalarına zarar verenler ise çocukluklarından itibaren korku travmasını üzerinden atamamış ya da saplantılı aşka kapılan şahıslardır. Bu şahıslar her iki durumda da geriye büyük acılar bırakırlar. Yazar, bu kişiler aracılığıyla toplumun üzerinde mutabık kaldığı bazı konulara göndermede bulunur. Yaşananları gündeme taşıyarak eleştiri imkânı bulur. Bu makalede Livaneli'nin romanlarında geçen olumlu ve olumsuz yönlü ruhsal problemlili şahısların işlevleri incelenecektir.

Anahtar Kelime: Zülfü Livaneli, roman, feodalite, delilik, toplumsal baskı.

*Öğr. Gör. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi Organize Sanayi Bölgesi Meslek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0002-2001-2936
mehmetdinc@artuklu.edu.tr

Cite as/ Attribution: Dinç, M. (2025). The function of mentally troubled persons in Zülfü Livaneli's novels. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 1633-1653. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1694407>

Received: 07 May/Mayıs 2025

Accepted: 09 Dec/Aralık 2025

Published: 30 Dec/Aralık 2025

e-ISSN: 2149-4622. © 2013-2025 Muş Alparslan University. Hosted by TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark.

Introduction

Individuals with intellectual disabilities generally exhibit behaviors that contradict the dynamics of social control mechanisms. Although they might sometimes show rational consistency, their actions are illogical and impulsive compared to average attitudes and behaviors. For this reason, it is difficult to speak of stabilization in their behavior. “Madness takes on a form of reason, or rather, madness and reason become a relationship shifting constantly” (Foucault, 2006, 63). People with such characteristics do not consider the systematic rules of reason and skip over successive dogmatic facts, and exhibit behaviors that conform to a new formal structure they have intellectually developed.

Individuals who have mental health issues contribute to novels and short stories in terms of their fictional, discursive, and thematic aspects, assuming roles appropriate to their perceptions and mental structures according to the development of events. Their discourse often breaks down established and dominant language, deviating from the norm. Some, because of their thoughts and behaviors oscillating between madness and genius, help expose the apparent problematic aspects of society. Their non-normative attitudes and behaviors provide insights into certain situations. In this way, their presence in fictional works conveys a meaning beyond the flow of life. Some even add a manic-depressive quality to the narrative.

When evaluating individuals with this characteristic, two approaches are often discussed: those exhibiting positive or negative behaviors. However, when considered in terms of the tricks the mind plays on individuals, they all converge around a common problem: *being misunderstood*. In both cases, the will is not under the control of the mind.

In literary terms, a madman is a type of person who does not fit into the society he lives in, does not socialize, and perhaps cannot find his place in it. Appearing as melancholic in some works, idler in others, or unbalanced, this type of person, although depicted in different ways, is essentially a manifestation of the same personality in a literary sense (Sönmez, 2022, 12).

In Livaneli’s novels, characters who exhibit positive behavior are mostly those who speak the truth. These emerge at moments when social pressures are breaking down. Those who exhibit negative behavior, on the other hand, position themselves in a way that harms themselves and those around them. In both cases, they influence the climax or resolution of the plot.

Method

This study focuses on the mentally troubled characters in Zülfü Livaneli’s novels. To examine the function of these characters in Livaneli’s works, document analysis was chosen as a qualitative study method. Document analysis involves result, reading, taking notes on, and evaluating sources for a specific purpose (Karasar, 2005).

The study examined thirteen novels of Livaneli to date, drawing on existing literature. In addition to the author’s novels, relevant works such as Foucault’s “*History of Madness*” and Mehmet Narlı’s “*Literature and Madness*” were studied. Readings were conducted primarily from books, but also from articles, journals, and interdisciplinary sources. Throughout the study, care was taken to remain within the realm of literary studies. For this reason, this article did not delve too deeply into psychoanalytic analyses when examining the behavior of novel characters. Rather than psychoanalytic analyses of their behavior, the focus was on the functions of such characters within the narrative. Since this study, based on document analysis, did not include any subject, field, or laboratory results, an ethical statement was deemed unnecessary.

Results

A total of 13 of Zülfü Livaneli's novels published to date were examined. Among them is *The Eye of the Viper*. In the novels *My Brother's Story*, *The Fisherman and His Son*, *Happiness*, *The Last Island*, and *The Children of the Last Island*, the presence of characters with mental health issues has been identified. An examination of their behavior reveals that two types of mental disability are functional. Individuals with a positive form of mental disability take a stand against the dogmatic beliefs, feudalism, customs, and patriarchal mindset that oppress society. Their observations, results, and inherent expressions transform into social criticism. From this perspective, the characters with a positive form of mental disorder in Livaneli's novels are more functional than those with a negative form of mental disability.

There is a realistic association between Livaneli's practice of assigning roles to individuals with mental health issues and his writing of realistic novels. The author's artistic vision is inspired by events in the real world. In this way, he reveals tragic destinies that society wishes to ignore through fictional works. His novels "arise from a need and fulfill a duty. Fictional characters fill in the gaps in reality and reveal them to us" (Butor, 1995, 300).

In his assessment of the situation, Livaneli acts like a sociologist. He does not ignore the fact that the society in which he grew up remains silent in the face of injustices. This apathy has enveloped society as a whole. A person's life is lived by feeling the pressures of other people while simultaneously exerting pressure on others. This behavior is called "neighborhood pressure" (Aktay, 2011, 167).

The author is meticulous in establishing the logical framework of their works, focusing intensely on the question of how and what to tell. For this reason, they don't just examine the societal perspective; a closer look at their novels reveals that they also closely examine the individual perspectives shaped within society. In constructing the narrative, the author assigns roles to characters that are appropriate to their personal and intellectual characteristics. In this way, by considering societal balances, the author establishes the logical framework of the fiction.

In this respect, the mentally disturbed characters that the author introduces into the narrative also fulfill their roles depending on the development of the events. Where silence and non-protest are considered advantageous in the face of events, the language of these characters becomes a response to the established order. "In this context, the language of madness will emerge as a possibility of speaking, a chance of understanding what is happening" (Narlı, 2013, 73). In this context, the functionality of mentally disabled individuals is used to expose what is happening. "The novelist determines his characters and, while transferring them into the fictional world of the novel, can present them in different positions. Some of these characters who make up the cast may be 'main characters,' while others may be 'decorative.' The framework of the narrative determines their positions and roles" (Tekin, 2020, 89).

Some of Livaneli's novels are set in the provinces, which are "a place formed historically, socially, and geographically in relation to the center" (Özarslan, 2016, 27). As one moves further away from the center, the method of self-control becomes more effective in suppressing people. As the geography becomes harsher, the area shrinks, and interaction with the outside world decreases, authoritarianism, homogenous structure, and uniformity become increasingly dominant.

The author takes a stand on the side of the oppressed, addressing the search for justice wrought by those victimized by the harsh conditions of provincial life. He does not overlook the rational logic of society while researching effective methods for constructing narratives. As a result, he encounters difficulties created by societal codes. For this reason, he avoids narrative forms that do not conform to this mentality and lack a logical foundation. "A writer who wants to reflect reality must have a stance as objective as that of a scientist experimenting. The expectation from writers who study people is that they convey the results of their observations as they are" (Moran, 2005, 40).

In this way, overcoming the sociological realities that stand in the way of revealing events leads authors to make certain choices. They are forced to consider perspectives that reflect the cultural, religious, dogmatic, and ethnic characteristics of society. "In fictional narratives, the precise references

to the real world become so intertwined that after spending some time in the novel and, understandably, being unable to distinguish between fantastic elements and references to reality, the reader can no longer definitively determine which plane they are on” (Eco, 2015, 161).

By captivating the reader, the author brings the fictional world closer to the real world. To avoid losing the credibility of the narrative, he avoids methods that contemporary art considers flawed. In other words, he does not disregard the moral consciousness of art. “Although the moral life of humankind is the subject material of the artist, the morality of art consists of transforming a problematic environment into aesthetic appreciation” (Wilde, 2023, 9).

Livaneli also portrays the inconsistencies of life in his writing with an understandable perspective. For this reason, in his fictional works that resemble the real world, he does not position his characters in a way that contradicts the sociological structure of the society in which they live. “Our impulse to approve of the representation of the real world is in the same direction as our way of accepting the world represented by a work of fiction” (Eco, 2015, 119).

Another detail evident in Livaneli’s works is the complementary nature of the sociology of society and the psychology of individuals. In this way, he emphasizes reception aesthetics when narrating events. He employs diverse narrative methods to express the truth and depict events.

The main reason for this is that in some of the novels he wrote, life is depicted as harsh and isolated. In such places, people often live under psychological pressure. They lack the courage to speak the truth. They remain silent in the face of injustice. It is known that those who enter such unsafe areas will not be forgiven. For this reason, people avoid becoming targets of authority. To remain safe, they position themselves alongside the powerful. Oral agreements passed down from generation to generation change people and make them part of the tradition. Remaining silent in the face of injustice becomes a political act. In oppression, belief, tradition, custom, honor, and shared language are considered valuable and are, for this reason, absolutized within that society. Since not conforming to these values means being ostracized from the community, the difficulties individuals face become apparent” (Çakır & Bozan, 2009, 39). For this reason, people turn a deaf ear to injustices that do not concern them. Sometimes, they not only side with the dominant power but also speak its language. “The nature of power constitutes the coercive force of one party over the other” (Kılınç Özüölmez, 2019, p. 633). In this way, the exposure of the weak to all forms of violence pragmatically transforms into a hidden agreement imposed by the powerful.

The truths of the powerful are valued more than universal truths in societies where the weak are deemed unjust. In some places, the realities of the geography support this attitude. Defending justice becomes difficult. Only a small segment of society inwardly grieves over what is happening. “In this, social pressure and control are intense. In this way, those who do not behave as required are ostracized by that society” (Sayın, 1994, 153).

Considering the reservations inherent in society, the author’s act of having ordinary people recount the true events in certain contexts would not align with the reality of the fiction. For this reason, the author seeks alternative narratives to counter the silence of those living under societal pressure. This search is achieved by assigning roles to individuals with mental health issues. As a means of creating a critical discourse, the author includes mentally troubled individuals, often disregarded by society, in the narrative. The observations, interpretations, and statements of these extraordinary individuals contribute to the revelation of events. Their apparently ordinary sentences cause society to reflect. Because they possess abnormal characteristics according to human physiology or psychology, their words and behaviors are tolerated. The truth is heard through their mouths. “Because in a place where freedom is increasingly diminishing, the language of madness provides people with absolute freedom” (Foucault, 2015, 78).

In Livaneli’s novels, the positively-minded, psychologically troubled characters are not courageous. Their willingness to speak out about things society hesitates to discuss openly has nothing

to do with boldness. Their behavior stems more from the different workings of their thought processes. Furthermore, they act emotionally. Within the integrity of their own world, they voice truths that a “consistent” mind would refrain from stating.

The attitudes of these characters towards events and the criticisms they voice often transform into the product of a subtle intellect that oscillates between madness and genius. They carefully observe events and people’s reactions to them, in this way interpreting good and evil. Their imaginative worlds are vast.

Some individuals with mental disorders are presented as protagonists, while others are background characters. Some cause harm to their environment, while others allude to societal suffering. Although “the sources, causes, and manifestations of mental and psychological illnesses are countless” (Narlı, 2013, 48), this article will approach the mentally or psychologically troubled individuals in Livaneli’s novels as exhibiting both positive and negative behaviors.

In *The Eye of the Viper* and *My Brother’s Story*, these types of characters are assigned negative roles. Some of these characters are the main characters of the novels, while others are in positions close to the main characters.

In the novel *“The Eye of the Viper”*, the mad sultan and his vizier commit horrific acts of cruelty that a normal mind would not dare to commit. In the novel *“My Brother’s Story”*, two types of mental disorders can be discussed. The first is the behavior of Mehmet Arslan, who introduces himself as his brother Ahmet Arslan, and another character in the same novel, Muharrem, whose limited actions are primarily characterized by obsessions. Besides his mental disability, Muharrem suffers from a disorder called monomania. People with this type of monomania believe that a certain person of the same or opposite sex is irrevocably in love with them, but it is not even necessary for them to have met the person they believe to be in love with them before. They believe these ideas even if they have never spoken to them before” (Kaşıkçı, 15.04.2016, URL-1).

“The Fisherman and His Son”, *“Happiness”*, *“The Last Island”*, and *“The Children of the Last Island”* possess optimistic qualities. The individuals do not think in parallel with the reflexes that society displays in the face of events, and listen to the voice of their conscience. Their thoughts, coded with concepts such as goodness, truth, and justice, lead them to act accordingly. Their mental world causes them to speak as they feel, rather than bearing responsibility, when expressing the truth. In *“Happiness”*, Cafer is the only one who speaks out against the injustice Meryem suffers. In *“The Fisherman and His Son”*, it is Ömer, and in *“The Last Island”*, it is the deaf and mute son of the grocer.

The Positive Functions of Mentally Troubled Persons in Zülfü Livaneli’s Novels

In Zülfü Livaneli’s novel *“The Last Island”*, the grocer’s son is portrayed as a mentally troubled individual. His name is not mentioned in the novel. He is an introverted child who does not communicate with anyone. Over time, he wins the sympathy of the island’s inhabitants. “We loved this young boy, slow-witted, mute, who, when not working, would gaze at the horizon and daydream” (Livaneli, 2020, 48). He helps his father distribute supplies arriving from the mainland. Because of this, he can easily enter and leave the houses on the island. “He was like a part of our family. He would distribute the necessary things like milk, bread, cheese, etc., that the grocer brought by ferry and transported to the shore by motorboat and stored” (Livaneli, 2020, 48). He experiences the first negative incident after the President settles on the island. He is subjected to physical violence by the President’s bodyguards. “A person who darted out of the garden punched him in the eye, knocking him to the ground” (Livaneli, 2020, 49).

After the physical violence, the seagull remains silent for a while. During its time of absence, it gathers strength. In the President’s battle with the candidate, he takes a stand for nature. It places seagull eggs under the hens that are incubating them. “Now I understood that the child was trying to save the

eggs, secretly carrying them to the coop and placing them under the hens” (Livaneli, 2020, 120). When the seagull chicks hatch and are old enough to fend for themselves, it released into the wild.

When the island underwent great destruction, the grocer’s deaf and mute son could not control his rage. He decided to kill the President, whom he held responsible for what had happened. He jumped onto the President, who was waiting at the edge of the cliff. Both of them fell off the cliff. “He ran towards the President with all his might, struck him, and from the impact, both of them flew down the cliff. We saw both bodies thrashing in the air as they fell, then crashing against the rocks and shattering” (Livaneli, 2020, 165).

The grocer’s deaf and mute son is a quiet man with his own unique world. He loves the island’s nature. Life turns into a nightmare after the President settles on the island. As the destruction of nature grows, his anger intensifies. The burning of the island is the last straw. He punishes the President with death, which also leads him to take his own life. In the character of the grocer’s deaf and mute son, society’s desperate plea for help and rebellion are embedded within the behavior of madness. Livaneli’s novel, “*Children of the Last Island*”, is a young adult adaptation of the novel “*The Last Island*”. The grocer’s deaf and mute son reappears in “*Children of the Last Island*”.

Another novel of Zülfü Livaneli that features a character with positively faced mental problems is “*The Fisherman and His Son*.” The mentally disabled character in the novel is Ömer. He lives in a village and has an unusual physical and mental appearance. “His head was large, his arms short, his hands tiny. He almost gave the impression of a fish without arms or legs. He always looked at people as if he lived underwater, with those beautiful but expressionless eyes” (Livaneli, 2021, 19). Ömer is 16-17 years old. He speaks with a lisp. His intellectual development is childlike. These characteristics make him a source of morale for the villagers. His attitudes, behaviors, and speech cause people to laugh it off. “Every morning, he believed he was doing something very important by taking the village headman’s seal and pressing it to his forehead. Suddenly, he became an official, a government official. He would show his forehead to everyone he met, saying, “Look,” and then, making a sound like a whistle, he would say, “Be smart, or I won’t be responsible!” (Livaneli, 2021, 19).

Ömer is well aware of what’s happening around him. When Mustafa and Mesude reach the point of divorce, he intervenes. He takes Mesude’s side and judges Mustafa. “Didn’t you feel ashamed to leave my sister Mesude?” (Livaneli, 2021, 108). Ömer is the only one in the village who speaks out about what happened between Mustafa and Mesude. “Because he is considered abnormal in society and lacks mental capacity, a madman, whose freedom of expression is not questioned, has found a place in art because of the critical possibilities this freedom gives him” (Öztürk & Yıldız, 2016, p. 4). Mustafa finds this criticism justified. “He must have heard the story of their separation being talked about in the village; he was the only one who could say it to my face. The boy is right” (Livaneli, 2021, 109). Ömer’s criticism prompts Mustafa to reconsider what happened. He admits that he wronged Mesude. From that moment on, he feels the grief of losing Mesude even more intensely.

Another novel of Livaneli, “*Happiness*”, Cafer is the only one who hints at the injustice Meryem suffered. In the village, which has an authoritarian, traditional, and feudal structure, no one dares to speak about what happened to Meryem. People are shrouded in a deep silence, as if they have agreed among themselves. Despite being sexually abused, Meryem is found guilty. A rope is brought to the den where she is confined. She is implicitly told to commit suicide by putting the noose around her neck. In this way, she is intended to be sacrificed to the patriarchal mindset. Meryem does not carry out this act. For this reason, she is to be taken to Istanbul and executed in a secluded place. But Meryem is unaware of her death sentence. She thinks she has been banished from the town. As she is being taken to the minibus station, Crazy Cafer appears. “The crowd watching them started laughing even louder. The men of the town threw stones at Cafer. ‘Damn it, Crazy Cafer!’” “They shouted. Cafer ran away howling like a beaten dog” (Livaneli, 2002, 124).

Cafer acts against established rules and social values. The townspeople worry that Cafer will expose something. However, his aim is not to reveal the events. He wants to warn Meryem about the

problems she will face afterward. Despite being pushed and shoved, he accompanies her to the garage. “From afar, Crazy Cafer started making strange movements, shouting, ‘Don’t go, don’t go!’ They stoned him again and chased him away” (Livaneli, 2002, 125). Society ignores Cafer’s voice. The truths he wants to convey are removed from the realm of reason. “In this age where reason is prioritized, madness is not seen as a normal attitude. People try to prove the superiority of reason by completely ostracizing the mad from society” (Akçakaya, 2021, 32). Cafer’s reaction is not the product of premeditated reason. He reacts during the unfolding events. His exclusion also causes feelings of innocence, compassion, and goodwill to disappear from the environment. The words that society does not use to express its complete intentions are carried away with it. And the cruelty towards Maryam continues unabated.

The Negative Functions of Mentally Troubled Persons in Zülfü Livaneli’s Novels

One of Livaneli’s novels, “*The Eye of the Viper*”, deals with the intrigues in the Ottoman palace. A deposed sultan, who had a traumatic childhood, is overthrown. Before becoming sultan, he lived for years in a secluded room, fearing assassination by his older brother. His isolation from the outside world distorts his perception of reality. After his brother’s death, he ascends the throne; however, the fear of death he experienced since childhood has left indelible wounds on his soul. Delusions and traumatic memories haunt him. During his reign, he made decisions that defy logic. Over time, his behavior becomes completely unstable. In a fit of rage, he orders the execution of people. Sometimes, he even orders the killing of people he loves dearly. He enjoys watching the faces of those he punishes as they die. “He loved a young man who displayed magnificent swordsmanship on horseback so much that, wanting to have the chance to witness his death, he had the boy strangled” (Livaneli, 1996, 101).

The sultan does not fulfill his mother’s wishes. He is overthrown in a palace coup. He is imprisoned in the Tiled Room with his favorite concubine, Gülbeden. After everything is over, when the door of the room is opened, it is understood that he has strangled Gülbeden. “The happy smile on his face had taken him far away from this world, to the realm of angels where he belonged” (Livaneli, 1996, 145).

The fact that the deposed sultan was still alive caused a duality in the state. Rumors spreading from the streets to the palace made a radical decision necessary. The deposed sultan was strangled by executioners. “The executioner approached, his hands trembling. When he and his assistants placed a silk cord around the Sultan’s neck, I turned my head away” (Livaneli, 1996, 144).

The sultan’s erratic mental state instilled fear in the people. His execution was met with approval. The people of Istanbul breathed a sigh of relief, seeing that a bad nightmare had come to an end.

In “*The Eye of the Viper*”, the vizier can be mentioned as another character with mental problems. The vizier is no less cruel to the people than the sultan. “Complaints of countless corrupt practices -such as the exorbitant bribes he took, selling every official position for gold, having his wife strangled and taken to his harem -either did not reach the Sultan, or even if the Sultan heard about them, he ignored them” (Livaneli, 1996, 56).

When the deposed sultan falls from the throne, the vizier tries to hide. But no one wants to help him. As the circle around him closes, he makes a deal with the new grand vizier and surrenders. But when he is captured, he realizes he was lured into a trap. He is executed without delay. “They immediately put the noose around his neck, and the executioner and his assistant pulled from either side, completing the task” (Livaneli, 1996, 59).

The vizier’s body is taken to a place called “the Horse Square”. The people gather around the corpse. The vizier’s death is more tragic than the sultan’s. People tear off pieces of his flesh. “The noise had stopped as if cut with a knife. No one made a sound; they stood silently in a circle around the corpse, which was almost nothing but bones” (Livaneli, 1996, 61). The people are happy to be rid of two mentally troubled statesmen.

Another novel of Livaneli featuring characters with negative mental health problems is “*My Brother’s Story*”. Two types of mental health disorders can be identified in the work. The first is the mental state of Mehmet Arslan. At a young age, he lost his mother, father, and brother Ahmet in a traffic accident. From that day on, he identifies himself by his brother’s name. In this way, people know him as Ahmet Arslan. What happened to him in Belarus deeply shook his mental world. He could not escape the melancholic state he fell into after separating from Olga Pavlovna, to whom he was excessively attached. In addition, his imprisonment in a cell in Chechnya caused him to completely lose his mental health. “It is understood that, as a result of adding to this the childhood traumas still lingering in his subconscious, a brain anomaly called ‘Blunted Affect’ in medical terms has emerged” (Livaneli, 2022, 271).

Mehmet Arslan’s mental problems cannot be understood unless closely examined because he is not devoid of emotions such as ego, friendship, love, hatred, jealousy, anger, and regret, which are present in every human being. “The Blunted Affect condition in question does not cause any change in the patient’s five senses, daily life, or intelligence, but his emotions are deficient” (Livaneli, 2022, 271). Mehmet Arslan exhibits inconsistent behavior stemming from hallucinations, bizarre behaviors, and delusions. His disorder is not of a harmful kind. He uses wordplay to mislead those around him, then claims that what he says has no connection to reality. “It is real, and how real it is! Don’t you know that fiction is more real than life, or rather, that it is the only way to understand reality?” (Livaneli, 2022, 49). Mehmet Arslan often narrates fictional situations through short stories and metaphors. In this way, he exhibits behaviors that are both mysterious and unreliable.

Another trauma for Mehmet Arslan is his loss of the ability to touch people. “This engineer, among his many ‘strange habits,’ never touched anyone,” he explained (Livaneli, 2022, 62). To cultivate the feeling of being hugged, Mehmet Arslan developed a machine he named Beloved. When he felt the need to hug, he reached for the machine’s arms. “I lay down between its compassionate arms, turned on the machine, and the compassionate arms began to embrace me, creating pleasant pressures on every part of my body” (Livaneli, 2022, 87).

Mehmet Arslan’s phobia of touching people persisted for a long time. His feelings seemed to improve when he became close to the female journalist who came to Podima. He wanted to hug her. He lay down beside her while she was asleep. The journalist, half-asleep, kissed Mehmet Arslan’s lips. “The warm touch of those lips melted the ice age I had been living in for years” (Livaneli, 2022, 259).

Mehmet Arslan experiences the joy of touching a human being after many years. However, the female journalist, whose study is complete, leaves the village never to return. Just as Mehmet Arslan thinks everything has returned to normal, he is plunged into despair once more. He reaches for the machine he calls “Beloved.” He changes the device’s settings. The robotic arms pressing against his body cause his death. “While it generally creates a feeling of relief in users, it is not common for it to progress to the point of causing death, as seen in this case” (Livaneli, 2022, 273).

Mehmet Arslan experiences rapidly changing moods. His meeting and embrace with the female journalist who came to Podima to investigate the murder makes him feel that it’s possible for him to connect with people. Just as he’s getting used to this feeling, the woman leaves the village. Mehmet Arslan reverts to the nature of his traumatic experiences. Ultimately, he cannot overcome his emotional crisis. He commits suicide by changing the settings of the machine he’s holding. Beneath Mehmet Arslan’s mental problems lies his fragility, hurt feelings, and naiveté.

In “*My Brother’s Story*”, another character with mental problems is Muharrem. He is the son of Hatice, who works as a cleaning lady. He is fourteen years old and lives in Podima. From birth, Muharrem has abnormal physical and mental characteristics. Because of intellectual disability, his learning ability is very slow. He was born as a result of an incestuous relationship. “His uncle raped Hatice, and this child was born” (Livaneli, 2022, 132). After this incident, Hatice marries someone from the village. Muharrem’s stepfather does gardening for the people from Istanbul who settled in Podima.

“Occasionally, he would go to the houses of the ‘Istanbulites’ to do gardening work, and he would take his son Muharrem with him for pruning and other tasks” (Livaneli, 2022, 130).

Muharrem enters and leaves the homes of people from the urban class freely. One of them, Arzu Kahraman, finds Muharrem’s appearance and gentle nature endearing. “I think he’s the most compassionate person in the village, but look at his head and body” (Livaneli, 2022, 132). She shows him close attention. Muharrem perceives the woman’s attention as emotional closeness. As a result, he begins to develop feelings for her. When he witnesses her behavior at a party she hosts at her house, he has a fit of jealousy. He says that “the way she pressed her body against them while dancing confused him, and he became very angry and had a fit, thinking that Arzu was cheating on him” (Livaneli, 2022, 275).

Muharrem considers Arzu Kahraman’s dancing with other men as infidelity and emerges from his hiding place when the guests disperse. He kills Arzu Kahraman with multiple stab wounds. In his statement to the prosecutor, he confesses to the murder. He stated, “I grabbed Arzu Kahraman, dragged her away, and stabbed her repeatedly; I don’t remember the number of stab wounds (...) and justified this by saying that I was also in love with the victim Arzu and believed that she loved me too” (Livaneli, 2022, 275).

In “*My Brother’s Story*”, Mehmet Arslan’s inconsistencies in his attitude and behavior create the impression that he is about to harm the outside world. However, his mental state leads him to act oppositely. Mehmet Arslan does not harm anyone. Instead, he harms himself. Muharrem, on the other hand, portrays an opposite character. His docile demeanor and the fact that people find him endearing create the perception that he is harmless. However, in his inner world, he experiences paradoxes that lead him to harm others. Indeed, unexpectedly, he kills Arzu Kahraman. The fact that the feeling that Mehmet Arslan may have committed the murder is prominent until the end of the novel, and Muharrem’s docile behavior in contrast, can be read as a product of the author’s cleverly designed narrative to make the plot compelling.

Discussion

The study attempted to identify individuals with mental health issues in Zülfü Livaneli’s novels. Some of these characters serve as main characters, some as normative characters, and others as background characters. Some directly influence the outcome, while others express the truth in a few words before disappearing. Based on a functional perspective, these mentally troubled characters in Livaneli’s novels can be divided into two categories: positive and negative. For this reason, the diversity of behaviors among the abnormal characters in Zülfü Livaneli’s novels led to the title of this article being “The Function of Individuals with Mental Problems.”

Conclusion

Individuals exhibiting positive behaviors are included in the narrative in a way that benefits society. These individuals are sensitive to what is happening around them. Although generally adolescent, they take the side of those who are wronged. Their pronouncements fluctuate between madness and genius. Positive types break free from society’s dogmatic, status quo-maintaining, and corrupt mentality, bringing the truth to light. In this way, they leave people to confront their dulled consciences. Their emotional behavior allows them to represent justice. Some positive individuals serve as background characters. For this reason, they only appear in one or two places with very brief dialogues. After speaking the truth, they disappear.

Livaneli speculates that individuals with negative mental disorders should be divided into two categories. Some harm themselves, while others harm those around them. Those who harm themselves or others, rather than revealing a truth, draw the reader’s curiosity into their narrative. The environmental

conditions they experienced in childhood play a significant role in their harmful behavior. Traumas experienced from childhood normalize negative behaviors over time. The common point in both positive and negative mental disabilities is the lack of mental control in the individuals. Livaneli uses this to his advantage when constructing the plots of his novels. He aestheticizes the characters and the events they influence through art. As a result, the positively-minded individuals among those with mental problems attract more attention. Their attitudes and behaviors allude to truth. Through these characters, the author criticizes a society that remains silent in the face of injustice. Placing this criticism in the language of the mentally-disturbed individuals is conceived as a way out for the sociology of a society that prefers silence. Furthermore, Livaneli's mentally-disturbed individuals are not all at the same level. They differ from one another in terms of their functions, moods, behaviors, and limitations.

Disclosure Statements

- 1. Contribution rate statement of researchers:** First author 100%.
- 2. Conflict of Interest:** No potential conflict of interest was reported by the author.
- 3. Ethical Statement:** The study did not require ethical committee approval as it did not involve data collection on humans or animals.
- 4. Research model:** The study is a research paper.

TÜRKÇE SÜRÜM

Giriş

Zihinsel engelli bireyler genelde sosyal kontrol mekanizmasının dinamiklerine ters düşen davranışlar sergilerler. Bazen rasyonel bir tutarlılık gösterebilirler de ortalama tutum ve davranışlara göre mantıksız ve fevri hareketlerde bulunurlar. Bu nedenle davranışlarında bir stabilizasyondan söz etmek zor görünmektedir. “Delilik akla dair bir biçim haline almakta veya daha doğrusu, delilik ile akıl sürekli olarak yer değiştiren bir ilişki haline gelmektedir” (Foucault, 2006, 63). Bu tür özelliklere sahip insanlar aklın sistematik kurallarını göz önünde bulundurmazlar. Peş peşe dizilen dogmatik olguları atlayarak düşünsel olarak geliştirdikleri yeni biçimsel yapıya uygun davranış sergilerler.

Ruhsal problemlili şahıslar roman ve öyküye kurgusal, söylemsel ve tematik açıdan katkı sunarlar. Olayların gelişimine göre algı kabiliyetlerine ve ruhsal yapılarına uygun işlevler yüklenirler. Bu şahısların söylemleri çoğu kez yerleşik ve egemen olan dili yıkarak, olağan olanın dışına çıkar. Bir kısmı delilik ve dâhilik arasında gidip gelen düşünce ve davranışlarından dolayı toplumun sorunlu görünen yanlarını açığa çıkarmaya yardımcı olurlar. Normatif olmayan tutum ve davranışları bazı durumları açıklamada ön açıcı olur. Böylece kurmaca eserlerdeki görünürlükleri yaşamın akışının ötesinde bir anlam ifade eder. Bazıları anlatıya manik-depresif bir özellik katarlar.

Bu tür özelliğe sahip şahıslar değerlendirildiğinde olumlu ya da olumsuz davranış sergileyenler gibi iki yaklaşımdan söz edilse de zihnin bireye oynadığı oyun bakımından düşünüldüğünde anlaşılma gibi ortak bir problemin etrafında toplanırlar. Her iki durumda da irade aklın denetiminde değildir.

Edebi olarak deli; yaşadığı topluma ayak uydurmayan, sosyalleşmeyen, belki de tutunamayan şekilde tanımlanacak bir tiptir. Bazı eserlerde melankolik, bazı eserlerde aylak, bazı eserlerde de muvazenesiz biri olarak ortaya çıkan bu tip; başka biçimlerde anlatılmış olsa da esasen edebi anlamda aynı kişiliğin tezahürüdür (Sönmez, 2022, 12).

Livaneli'nin romanlarında olumlu davranışlar sergileyen şahıslar daha ziyade hakikati dile getirirler. Bunlar sosyal baskıların kırılma anında ortaya çıkarlar. Olumsuz davranışlarda bulunanlar ise kendilerine ve çevrelerine zarar verecek şekilde konumlanırlar. Her iki durumda da olay örgüsünün düğüm ya da çözümüne etkide bulunurlar.

Yöntem

Araştırma Zülfü Livaneli'nin romanlarında geçen ruhsal problemlili şahıslar dikkat çeken bir çalışmadır. Livaneli'nin eserlerinde ruhsal problemlili şahısların işlevini incelemek için nitel araştırma yöntemi olarak doküman incelemesi tercih edilmiştir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005).

Araştırmada literatürden yararlanarak Livaneli'nin şu ana kadar yazdığı on üç roman incelendi. Yazarın romanlarının yanı sıra konuyla ilgili bulunan Foucault'un *Deliliğin Tarihi* ve Mehmet Narlı'nın *Edebiyat ve Delilik* kitapları başta olmak üzere, makale, dergi ve disiplinler arası kaynaklardan oluşan okumalar yapıldı. Tüm bu araştırmalar yapılırken edebiyat biliminin uzağına düşmemeye çalışıldı. Dolayısıyla bu makalede roman şahıslarının davranışlarını incelerken psikanalitik tespitlere pek girilmedi. Davranışlarının psikanalitik çözümlenmelerinden ziyade bu tür şahısların kurgudaki işlevleri

üzerinde duruldu. Doküman analizine dayanan bu çalışmada, herhangi bir denek, saha ya da laboratuvar bulguları içermediği için etik beyan belgesine gerek görülmedi.

Bulgular

Zülfü Livaneli'nin şu ana kadar yayımlanan on üç romanı incelendi. Bunların içinde *Engereğin Gözü*, *Kardeşimin Hikâyesi*, *Balıkçı ve Oğlu*, *Mutluluk*, *Son Ada* ve *Son Ada'nın Çocukları* romanlarında ruhsal problemlili şahısların varlığı tespit edildi. Bu şahısların davranışları incelendiğinde zihinsel engelliliğin iki durumunun işlevsel olduğu anlaşılır. Olumlu yöndeki zihinsel engelli bireyler toplumu baskı altına alan dogmatik inançlar, feodalite, töre ve eril zihniyetin açmazlarına karşı duruş sergilerler. Gözlemleri, tespitleri ve kendi doğalarındaki söylemleri toplum eleştirisine dönüşür. Bu açıdan bakıldığında Livaneli'nin romanlarında geçen olumlu yöndeki ruhsal bozukluğa sahip şahıslar, olumsuz yönlü ruhsal problemlili şahıslara göre daha işlevseldirler.

Livaneli'nin ruhsal problemlili şahıslara görev vermesi ile realist romanlar kaleme alması arasında gerçekçi bir bağ bulunur. Yazarın sanat anlayışı gerçek dünyada yaşanan olaylardan esinlenir. Böylece toplumun dikkatinin dışına çıkarılmak istenen trajik yazgıları kurmaca eserler aracılığıyla gözler önüne serer. Romanlar, "bir gereksinimden doğup bir görevi yerine getiriyorlar. Kurmaca şahıslar, gerçeğin boşluklarını doldurup onları bize açıklarlar" (Butor, 1995, 300).

Livaneli, durum tespitinde bulunurken bir sosyolog gibi davranır. İçinde büyüdüğü toplumun adaletsizlikler karşısında suskun kaldığını göz ardı etmez. Tepkisizlik bir bütün şeklinde toplumu kuşatmıştır. "Bir insanın yaşamı başka insanların baskılarını hissederek aynı zamanda başka insanlara baskı uygulayarak sürer. Bu davranış biçimine "mahalle baskısı" denilmektedir" (Aktay, 2011, 167).

Yazar eserlerinin mantıksal çerçevesini oturturken ince eleyip sık dokur. Neyi nasıl anlatırım sorusuna yoğunlaşır. Bu nedenle sadece toplumsal bakış açısını incelemekle kalmaz. Romanlarına yakından bakıldığında toplumun içinde şekillenen bireysel bakış açılarını da yakından incelediği görülür. Yazar kurguyu oluştururken şahıslara kişisel ve zihinsel özelliklerine uygun görevler yükler. Böylece toplumsal dengeleri dikkate alan yazar, kurmacanın mantıksal çerçevesini oturtmuş olur.

Bu hususta yazarın kurguya kattığı ruhsal bozukluğa sahip şahıslar da olayların gelişim düzeyine bağlı olarak görevlerini yerine getirirler. Olaylar karşısında susmanın, itiraz etmemenin avantajlı sayıldığı yerde bu şahısların dili düzene karşı cevap olur. "Bu çerçevede delilik dili, söz söylemenin bir olanağı, olan biteni anlamının bir ihtimali olarak ortaya çıkacaktır" (Narlı, 2013, 73). Böylece zihinsel engelli bireylerin işlevselliği yaşananları ifşa etmek amacıyla kullanılır. "Romancı, şahıslarını belirler ve romanın kurmaca dünyasına aktarırken onları farklı konumlarda karşımıza çıkarabilir. Şahıs kadrosunu oluşturan bu kişilerin bazıları "başkişi", bazıları 'dekoratif' konumda olabilir. Onların konum ve görevlerini belirleyen, anlatının çerçevesidir" (Tekin, 2020, 89).

Livaneli'nin bazı romanları "merkezle ilişki içerisinde, tarihsel, sosyal ve coğrafi olarak oluşmuş bir yer" (Özarslan, 2016, 27) olan taşrada geçer. Merkezden uzaklaştıkça insanların otokontrol yöntemiyle baskı altında tutulması daha etkili hale gelir. Coğrafya sertleştikçe, alan daraldıkça, dış dünya ile etkileşim azaldıkça otoriterlik, homojen yapı ve teklik giderek baskın duruma gelir.

Yazar, taşra yaşamının dayattığı sert koşulların mağdur ettiği adalet arayışlarını eserlerinde işleyerek ezilenlerin tarafında konumlanır. Anlatıyı oluşturmada etkili olacak yöntemleri araştırırken toplumun rasyonel mantığını dikkatten kaçmaz. Bunun sonucunda toplumsal kodların yarattığı güçlüklerle karşı karşıya gelir. Bu nedenle mantaliteye uymayan, mantıksal ayağı yere basmayan anlatı biçimlerinden kaçınır. "Gerçekliği yansıtacak bir yazarın duruşunun, deney yapan bir bilim adamınıninki kadar objektif olması gerekir. İnsanları inceleyen yazarlardan beklenti, gözlemlerinin sonuçlarını olduğu gibi aktarmalarıdır" (Moran, 2005, 40).

Böylece olayların açığa çıkmasının önünde duran sosyolojik gerçekleri aşmak yazarları bazı tercihlere yöneltir. Toplumun kültürel, inançsal, dogmatik ve etnik özelliklerini yansıtan bakış açılarını dikkatte almak zorunda kalırlar. “Kurmaca anlatılarda gerçek dünyaya yapılan kesin göndermeler birbiriyle öylesine bütünleşir ki romanda bir süre kaldıktan ve haklı olarak fantastik öğelerle gerçekliğe yapılan göndermeleri birbirinden ayıramadıktan sonra okur artık kesin olarak hangi düzlemde olduğunu bilemez” (Eco, 2015, 161).

Yazar, okuru etkisi altına alarak kurmaca dünyasını gerçek dünyaya yakınlaştırmış olur. Anlatının inandırıcılığını kaybetmemek için çağdaş sanatın kusurlu gördüğü yöntemlerden kaçınır. Başka bir deyişle sanatın ahlaki bilincini göz ardı etmez. “İnsanoğlunun ahlaksal yaşamı, sanatçının öznel-malzemesi olsa da, sanatın ahlakı, sorunlu bir ortamı estetik beğeniye dönüştürmekten ibarettir” (Wilde, 2023, 9).

Livaneli yaşamdaki aksaklıkları anlaşılır bir bakış açısıyla yazıya döker. Bu nedenle gerçek dünya ile benzerlik gösteren kurmaca eserlerde, roman şahıslarını, içerisinde yaşadıkları toplumun sosyolojik yapısına tezat oluşturacak şekilde konumlandırmaz. “Gerçek dünyanın temsilini onaylama dürtümüz, kurmaca bir eserin temsil ettiği dünyayı kabul etme tarzımızla aynı yöndedir” (Eco, 2015, 119).

Livaneli'nin eserlerinde görülen başka bir ayrıntı ise toplumun sosyolojisinin, şahısların psikolojisi ile bir birinin tamamlayıcısı olmasıdır. Böylece olayları anlatırken alımlama estetiğine ağırlık verir. Gerçekleri dile getirecek, olayları gösterecek farklı anlatım yöntemlerine başvurur.

Bu durumun başlıca nedeni kaleme aldığı bazı romanlarda yaşamın sert ve dışa kapalı olmasıdır. Bu tür yerlerde insanlar çoğu kez psikolojik baskı altında yaşarlar. Gerçekleri dile getirecek cesareten yoksundurlar. Yaşanan adaletsizliklere sessiz kalırlar. Böylesi tekin olmayan alanlara girenlerin affedilmeyecekleri bilinir. Bu nedenle insanlar otoritenin hedefi olmaktan kaçarlar. Güvende kalmak için güçlülerin yanında konumlanırlar. Nesilden nesile bu öğretilerle aktarılan sözlü antlaşmalar insanları değiştirir; geleneğin bir parçası haline getirir. Yaşanan adaletsizliklere karşı suskun kalmak politik bir hal alır. “Baskıda, inanç, gelenek, görenek, namus ve paylaşılan dile kıymetli bakıldığından o toplum bünyesinde mutlaklaştırılmaktadır. Bu değerlere uymamak, mahalleden dışlanmak manasına geldiği için kişilerin maruz kaldıkları zorluklar kendini gösterir” (Çakır & Bozan, 2009, 39). Dolayısıyla insanlar kendileri ile ilgili olmayan haksızlıklara kulaklarını tıkırlar. Bazen de egemenin safında konumlanmakla yetinmeyip onun diliyle konuşurlar. “Erkin doğası, taraflardan birinin diğeri üzerindeki baskı gücünü oluşturmaktadır” (Kılınç Özülmez, 2019, s. 633). Böylece zayıf olanın şiddetin her türlüşüne maruz kalması pragmatik olarak güçlülerin dayattığı gizli bir antlaşmaya dönüşür.

Zayıfların haksız bulunduğu toplumlarda evrensel doğrulardan ziyade güçlü olanın doğruları önemsendir. Bazı yerlerde coğrafyanın gerçekliği bu tavrı destekler. Adaleti savunmak güçleşir. Toplumun sadece küçük bir kesimi yaşananlara içten içe üzülür. “Bu durumda toplumsal baskı ve denetim yoğun yaşanmaktadır. Böylece gerektiği gibi davranmayanlar o toplum tarafından dışlanmaktadır” (Sayın, 1994, 153).

Toplumda bu tür çekinceler dururken, yazarın bazı konular hakkında olayların aslını normal şahıslara söyletmesi kurmacanın gerçeğiyle örtüşmeyecektir. Bundan dolayı yazar toplum baskısı altında yaşayan insanların yaşananlara karşı suskun kalmalarına alternatif söylemler arar. Bu arayışlar ruhsal problemlili şahıslara görev yüklemek suretiyle amacına ulaşır. Eleştirel dil oluşturmanın aracı olarak toplumun kâle almadığı ruhsal problemlili insanları anlatıya dâhil eder. Bu tarz sıra dışı şahısların tespitleri, yorumları ve söylemleri yaşananları ifşa etmeye katkı sunar. Kurdukları sıradan cümleler toplumun şapkasını önüne koyup düşünmesine neden olur. İnsan fizyolosine ya da psikolojisine göre anormal özelliklere sahip olduklarından dolayı söylem ve davranışlarına tahammül edilir. Hakikat onların ağzından duyulur. “Çünkü özgürlüğün giderek azaldığı bir yerde deliliğin dili, insanlara mutlak özgürlük sağlamaktadır” (Foucault, 2015, 78).

Livaneli'nin romanlarında geçen olumlu yönlü ruhsal problemlili şahıslar cesur değildirler. Toplumun ulu orta yerde dillendirmekten imtina ettiği olayları konuşmalarının gözü peklikle bir ilgisi

yoktur. Davranışları daha ziyade düşünsel mekanizmalarının farklı işlemesi ile ilgilidir. Bunun yanında duygusal davranırlar. Kendi dünyalarının bütünlüğü içinde “tutarlı” bir aklın söylemekten imtina ettiği gerçekleri dile getirirler.

Yazarın romanlarında bu şahısların olaylar karşısındaki tutumları, dile getirdikleri eleştiriler çoğu kez delilik ile dâhilik arasında ince bir zekânın ürününe dönüşür. Yaşananları, insanların olaylar karşısındaki tepkilerini dikkatle izlerler. Böylece iyiliği ve kötülüğü yorumlarlar. Düşsel dünyaları geniştir.

Zülfü Livaneli'nin romanlarında geçen ruhsal bozukluğa sahip bireylerin bazıları roman başkişisi konumunda iken bazıları fon karakter şeklinde sunulur. Bazıları çevreye zarar verirken, bazıları toplumsal acılara göndermede bulunurlar. “Akıl ve ruh hastalıklarının kaynakları, nedenleri, görünüş biçimleri, sayısız denecek derecede çok olsalar da” (Narlı, 2013, 48) bu makalede Livaneli'nin romanlarındaki zihinsel ya da ruhsal problemlili şahıslara olumlu ve olumsuz yönlü davranış sergileyenler olarak yaklaşım göstereceğiz.

Engereğin Gözü ve Kardeşimin Hikâyesi romanlarındaki bu tarz şahıslara olumsuz işlevler yüklenir. Bu şahısların bazıları roman başkişisi olabildikleri gibi bazıları başkişilere yakın konumdadırlar.

Engereğin Gözü romanında deli padişah ve veziri normal bir aklın cesaret edemeyeceği korkunç zalimlikler yaparlar. *Kardeşimin Hikâyesi* romanında iki tür ruhsal bozukluktan söz edilebilir. Bunlardan birincisi kendisini kardeşi Ahmet Arslan olarak tanıtan Mehmet Arslan'ın davranış biçimleri ve aynı roman içinde bir başka karakter olan Muharrem'dir; onun da sınırlı edimlerinin başında saplantıları gelmektedir. Muharrem'in zihinsel engelliliğinin yanında momomanik adı verilen bir hastalığı vardır. “Bu tür bir monotamiye sahip olan insanlar belli bir aynı cins veya karşı cinsin kendilerine vaz geçilmez bir aşk ile bağlandıklarını düşünürler. Bununla birlikte kendilerine aşık olduklarını sandıkları insanla daha önce görüşmüş olmaları dahi lüzum bulunmaz. Daha önce hiç sohbet etmemiş olsalar dahi bu tür fikirlere inanıyorlar” (Kaşıkçı, 15.04. 2016, URL-1).

Balıkçı ve Oğlu, Mutluluk, Son Ada ve Son Ada'nın Çocukları romanlarında geçen zihinsel engelli bireyler ise iyimser özelliklere sahiptirler. Bu şahıslar toplumun olaylar karşısında gösterdiği reflekslerle paralel düşünmezler. Vicdanlarının sesini dinlerler. İyilik, doğruluk, adalet gibi kavramlara kodlanan düşünceleri bu doğrultuda hareket etmelerini sağlar. Zihinsel dünyaları hakikati dile getirirken sorumluluk taşımaktan ziyade içlerinden geldiği gibi konuşmalarına neden olur. *Mutluk* romanında Meryem'in uğradığı haksızlığı dile getiren tek kişi Cafer'dir. *Balıkçı ve Oğlu* romanında Ömer, *Son Ada* romanında ise bakkalın sağır ve dilsiz oğludur.

Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Ruhsal Problemlili Şahısların Olumlu Yöndeki İşlevleri

Zülfü Livaneli'nin *Son Ada* romanında olumlu yönde ruhsal problemlili şahıs olarak bakkalın oğlu ön plana çıkar. Romanda ismi geçmez. İçe kapanık, kimseyle iletişim kurmayan bir çocuktur. Zaman içinde ada sakinlerinin sempatisini kazanır. “Durgun zekâlı, dilsiz, çalışmadığı zamanlarda ufka bakıp hayallere dalıp giden bu genç çocuğu seviyorduk” (Livaneli, 2020, 48). Anakaradan gelen malzemelerin dağıtımında babasına yardımcı olur. Bu nedenle adadaki evlere rahat girip çıkar. “Evimizin bir parçası gibiydi. Bakkalın vapurla getirip, motorla kıyıya taşıdığı ve depoladığı süt, ekmek, peynir vs. gibi gerekli şeyleri evlere dağıtırdı” (Livaneli, 2020, 48). Başkan'ın adaya yerleşmesinden sonra ilk olumsuz olayı kendisi yaşar. Başkan'ın korumalarının fiziksel şiddetine maruz kalır. “Bahçeden fırlayan bir kişi gözünün üstüne yumruğu patlattığı gibi onu yere yıkmış” (Livaneli, 2020, 49).

Uğradığı fiziksel şiddetten sonra bir süre sesi çıkmaz. Ortalıkta görünmediği zaman zarfında güç biler. Başkan'ın adayla savaşında doğadan yana tavır alır. Martı yumurtalarını kuluçkaya yatan tavukların altına yerleştirir. “Şimdi anlıyordum ki çocuk yumurtaları kurtarmaya çalışıyor, onları gizli

gizli küme taşıyor ve tavukların altına yerleştiriyor” (Livaneli, 2020, 120). Kuluçkadan çıkan martı yavrularını kendi başlarının çaresine bakacakları kadar büyüdüklerinde doğaya bırakır.

Ada büyük bir yıkıma uğradığında bakkalın sağır ve dilsiz oğlu öfkesine hâkim olamaz. Yaşananlardan sorumlu tuttuğu Başkan’ı öldürmeye karar verir. Uçurumun kenarında bekleyen Başkan’ın üzerine atlar. İkisi birlikte uçurumdan düşerler. “Başkan’a doğru olanca hızıyla koştu, ona vurdu ve çarpmanın etkisiyle ikisi birden yardan aşağı uçtu. İki gövdenin de boşlukta çırpınarak düştüğünü, sonra kayalara çarpıp parçalandığını gördük” (Livaneli, 2020, 165).

Bakkalın sağır ve dilsiz oğlu kendi halinde yaşayan, kendine özgü dünyası olan biridir. Adanın doğasını sever. Başkan’ın adaya yerleşmesinden sonra yaşam kâbusa döner. Doğadaki yıkım büyüdükçe öfkesi artar. Adanın yanması bardağı taşıran son damla olur. Başkan’ı ölümlü cezalandırır; bu durum aynı zamanda kendi canına kıymasına neden olur. Bakkalın dilsiz ve sağır oğlunun şahsında toplumun imdat ve isyan hali deliliğin davranışları içine yerleştirilir. Livaneli’nin, *Son Ada’nın Çocukları* romanı, *Son Ada* romanının gençlere uyarlanışı biçimindedir. *Son Ada’nın Çocukları* romanında bakkalın sağır ve dilsiz oğlu bir kez daha karşımıza çıkar.

Zülfü Livaneli’nin olumlu yönde ruhsal problemlere sahip şahıs içeren bir diğer romanı *Balıkçı ve Oğlu*’dur. Romanda geçen zihinsel engelli kişi Ömer’dir. Köyde yaşar. Fiziksel ve ruhsal bakımdan normalden farklı bir görünüme sahiptir. “Kafası büyük, kolları kısa, elleri minicikti. Neredeyse elsiz kolsuz bir balık izlenimi uyandırıyor. Zaten sürekli suyun altında yaşıyormuş gibi bakıyordu insanlara, o güzel ama ifadesiz gözleriyle” (Livaneli, 2021, 19). Ömer 16-17 yaşlarındadır. Peltek konuşur. Zekâ gelişimi çocuksudur. Bu özellikleri köy halkının moral kaynağı olmasını sağlar. Sergilediği tavır, davranış ve söylemler insanların gülüp geçmelerine neden olur. “Her sabah muhtarın mührünü alıp alınına basmakla çok önemli bir iş yaptığına inanıyordu. Resmi adam oluyordu birdenbire, hükümet adamı. Önüne gelene alnını gösteriyor, “bak” diyordu, “ona göre”; sonra düdük çalar gibi bir ses çıkararak “Akıllı ol, yoksa karışmam haaa” (Livaneli, 2021,19).

Ömer çevresinde olup bitenlerin farkındadır. Mustafa ile Mesude boşanma aşamasına geldiklerinde olaya müdahil olur. Mesude’den yana tavır alır. Mustafa’yı yargılar. “Sen benim Mesude ablamı bırakmaya utanmadın mı?” (Livaneli, 2021, 108). Köy yerinde Mustafa ile Mesude’nin arasında yaşananları dile getiren tek kişi Ömer’dir. “Toplumda anormal bilindiği ve akli ehliyeti bulunmadığı için, ifade özgürlüğüne ses çıkarılmayan deli, bu özgürlüğünün ona verdiği eleştirel olanaklar sebebiyle sanatta yer edinmiştir” (Öztürk & Yıldız, 2016, s. 4). Mustafa, bu eleştiriyi yerinde bulur. “Herhalde köyde konuşulan ayrılık hikâyesini duydu, bunu yüzüme karşı bir tek o söyleyebildi. Çocuk haklı” (Livaneli, 2021, 109). Ömer’in eleştirisi Mustafa’yı yaşananları bir kez daha düşünmeye sevk eder. Mesude’ye haksızlık ettiğini kabul eder. O andan itibaren Mesude’yi kaybetmenin üzüntüsünü daha şiddetli hisseder.

Livaneli’nin bir başka romanı olan *Mutluluk*’ta Meryem’in uğradığı haksızlığı ima eden tek kişi Cafer’dir. Otoriter, gelenekçi ve feodal bir yapıya sahip köyde Meryem’in başına gelenleri kimse dile getiremez. İnsanlar kendi aralarında antlaşma yapmış gibi derin bir suskunluğa gömülürler. Meryem cinsel şiddete uğramasına rağmen suçlu bulunur. Konulduğu izbeye ip getirilir. İlmeği boynuna geçirerek intihar etmesi ima edilir. Böylece ataerkil düşünce yapısına kurban edilmek istenir. Meryem bu eylemi gerçekleştirmez. Bunun üzerine İstanbul’a götürülüp gözlerden uzak bir yerde infaz edilecektir. Fakat Meryem’in ölüm fermanından haberi yoktur. Kasabadan kovulduğunu sanır. Minibüs garajına götürüleceği esnada Deli Cafer ortaya çıkar. “Kendilerini izlemekte olan kalabalık daha beter gülmeye başladı. Kasabanın erkekleri Cafer’e taş attılar. “Hassiktir deli Cafer!” diye bağırıyorlar. Cafer, dayak yemiş bir köpek gibi uğunarak uzaklaştı” (Livaneli, 2002, 124).

Cafer, yerleşik kurallar ve sosyal değerlere aykırı davranır. Kasabalılar Cafer’in bir şeyleri ifşa etmesinden endişe duyarlar. Fakat onun amacı olayları açığa çıkarmak değildir. Bundan sonra karşılaşacağı problemlerden dolayı Meryem’i uyarmak ister. İnsanların itip kakmasına rağmen garaja kadar ona eşlik eder. “Uzaktan Deli Cafer tuhaf hareketler yaparak, “Gitme, gitme!” diye bağırılmaya başladı. Onu bir daha taşıyıp kaçtırtılar” (Livaneli, 2002, 125). Toplum Cafer’in sesine kulak tıkar.

Anlatmak istediği gerçekler aklın alanından çıkarılır. “Aklın ön planda bulunduğu bu çağda deliliğe, normal bir tutum olarak bakılmaz. İnsanlar, delileri tamamen toplumun dışına çıkararak, aklın üstünlüğünü ispatlamaya çalışır” (Akçakaya, 2021, 32). Cafer’in tepkisi önceden tasarlanmış aklın ürünü değildir. Olayların gelişimi esnasında reaksiyon gösterir. Onun dışlanması aynı zamanda saflık, merhamet ve iyi niyetli duyguların ortamdaki uzaklaşmasına neden olur. Toplumun tamamlanmış niyetlerini dile getirmedikleri kelimeleri beraberinde götürür. Meryem’e dönük acımasızlık ise kaldığı yerden devam eder.

Zülfü Livaneli’nin Romanlarında Ruhsal Problemlili Şahısların Olumsuz Yöndeki İşlevleri

Livaneli’nin romanlarından biri olan *Engereğin Gözü* romanı Osmanlı sarayında yaşanan entrikaları konu edinir. Travmatik bir çocukluk geçiren devrik padişah tahttan indirilir. Padişah olmadan önce ağabeyi tarafından öldürülme korkusuyla yıllarca kapalı bir odada yaşar. Dış dünya ile bağlantısının kopması gerçeklik algısını bozar. Ağabeyi ölünce tahta çıkar. Fakat çocukluğundan itibaren yaşadığı ölüm korkusu ruhunda onulmaz yaralar açmıştır. Vehimler ve bilinç yaralanmaları yakasını bir türlü bırakmaz. Padişahlık yaptığı esnada mantığın dışına çıkan kararlar alır. Zaman içinde davranışları tamamıyla dengesizleşir. Bir anlık öfkeyle insanların ölüm emrini verir. Bazen de çok sevdiği insanların öldürülmesini emreder. Cezalandırdığı insanlar ölürken yüzlerini seyretmekten hoşlanır. “Bir gösteride at üzerinde müthiş kılıç oyunları sergileyen genci o kadar çok sevmişti ki, hayranı olduğu bu delikanlının ölümünü görme şansına kavuşmak isteyerek çocuğu boğdurttuvermişti” (Livaneli, 1996, 101).

Devrik padişah annesinin isteklerini yerine getirmeyiz. Saray darbesiyle tahttan indirilir. Gözdesi Gülbeyden’le birlikte Çinili Oda’ya kapatılır. Her şey bittikten sonra odanın kapısı açıldığında Gülbeyden’i boğduğu anlaşılır. “Yüzündeki mutlu gülümseme onu bu dünyadan çok uzaklara, ait olduğu gerçek melekler diyarına götürmüştü” (Livaneli, 1996, 145).

Devrik padişahın yaşıyor olması devlette iki başlılığın oluşmasına neden olur. Sokaktan, saraya taşınan dedikodular radikal bir kararın alınmasını zorunlu kılar. Devrik padişah cellatlara boğdurulur. “Cellat, elleri titreye titreye yaklaştı. Yamaqlarıyla birlikte bir ibrişim kordonunu Padişah’ın boynuna geçirdiğinde ben başımı çevirdim” (Livaneli, 1996, 144).

Devrik padişahın dengesiz ruh hali insanlarda korkuya neden olur. İnfaz edilmesi halkta olumlu karşılık bulur. Kötü bir kâbusun sona erdiğini gören İstanbul ahalisi rahat bir nefes alır.

Engereğin Gözü romanında ruhsal problemlere sahip bir başka karakter olarak vezirden söz edilebilir. Sadrazamın halka yaptığı eziyetlerde padişahın geri kalır yanı yoktur. “Aldığı korkunç rüşvetler, her memuriyeti altına satıyor oluşu, karısını beğendiği adamları boğdurup kadını haremine götürmesi gibi bin bir yolsuzluk şikâyeti Padişah’a ya ulaşmıyor ya da Padişah bunları duysa bile aldırmyordu” (Livaneli, 1996, 56).

Devrik padişah tahttan düşünce vezir saklanmaya çalışır. Fakat hiç kimse ona yardımcı olmak istemez. Etrafındaki çember daralınca yeni sadrazamla antlaşma yaparak teslim olur. Fakat ele geçtiğinde tuzağa çekildiğini anlar. Vakit kaybetmeden infaz edilir. “Hemen kemendin halkasını boynuna takmışlar ve cellatla yamağı iki taraftan çekip işini tamam eylemişler” (Livaneli, 1996, 59).

Vezirin cesedi at meydanı denen yere götürülür. Halk cesedin başına birikir. Vezirin ölümü, padişahın ölümünden daha trajik olur. İnsanlar etinden birer parça koparırlar. “Gürültü bıçakla kesilir gibi sona ermişti. Hiç kimse gık çıkarmıyor, neredeyse sadece kemikleri kalmış cesedin çevresinde halka olmuş, sessizce duruyordu” (Livaneli, 1996, 61). Halk ruhsal problemlili iki devlet adamından kurtulduğu için mutlu olur.

Livaneli’nin, olumsuz yönlü ruhsal problemlere sahip karakterler barındıran diğeri bir romanı *Kardeşimin Hikâyesi*’dir. Eserde iki türlü ruh sağlığı bozukluğundan söz etmek mümkündür. İlki Mehmet Arslan’ın ruh halidir. Henüz çocuk yaşlarda iken annesi, babası ve kardeşi Ahmet’i trafik

kazasında kaybeder. O günden sonra kendini kardeşinin ismiyle tanıtır. Böylece insanlar onu Ahmet Arslan olarak bilir. Beyaz Rusya’da başına gelenler ruhsal dünyasını derinden sarsar. Aşırı bir sevgi ile bağlandığı Olga Pavlovna’dan ayrılınca kapıldığı melankolik durumdan sıyrılamaz. Bunun yanında Çeçenistan’da bir hücrede mahkûm olarak yatması ruh sağlığını bütünüyle kaybetmesine neden olur. “Bir de buna bilinçaltında hala yaşamakta olan çocukluk travmalarının da eklenmesi sonucunda tıp dalında “Blunted Affect” diye tabir edilen bir beyin anomalisinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır” (Livaneli, 2022, 271).

Mehmet Arslan’ın ruhsal problemleri yakından incelenmediği takdirde anlaşılmayacak türdendir. Bunun nedeni ise her insanda bulunan ego, dostluk, aşk, nefret, kıskanma, öfke, pişmanlık gibi duygulardan yoksun olmamasıdır. “Söz konusu Blunted Affect durumu, hastanın beş duyusunda, günlük yaşamında ve zekâsında bir değişiklik yapmamakta, ancak duyguları eksik kalmaktadır” (Livaneli, 2022, 271). Mehmet Arslan, halüsinasyonlar, tuhafliklar ve hezeyanlardan kaynaklı tutarsız davranışlar sergiler. Rahatsızlığı insana zarar veren türden değildir. Kelime oyunları yaparak karşındakileri yanlış düşünceye sevk eder. Ardından söylediklerinin gerçeklikle ilgisinin olmadığını söyler. “Gerçek, hem de nasıl gerçek! Kurgunun hayattan daha gerçek olduğunu, daha doğrusu gerçeği anlamının tek yolu olduğunu bilmiyor musunuz?” (Livaneli, 2022, 49). Mehmet Arslan çoğu kez hikâyecikler ve metaforlar aracılığıyla kurmaca durumlar anlatır. Böylece gizemli olduğu kadar güvenilir davranışlar sergiler.

Mehmet Arslan’ın bir diğer travması da insanlara dokunma hissini yitirmiş olmasıdır. “Bu mühendisin birçok “garip huyunun” yanı sıra, hiç kimseye dokunmadığını anlattı” (Livaneli, 2022, 62). Mehmet Arslan sarılma duygusunu beslemek için Sevgili adını verdiği bir makine geliştirir. Sarılma ihtiyacı hissettiğinde makinanın kollarına uzanır. “Şefkatli kolları arasına uzandım, makineyi çalıştırdım; şefkatli kollar beni sarıp sarmalamaya, bedenimin her noktasında hoş basınçlar oluşturmaya başladı” (Livaneli, 2022, 87).

Mehmet Arslan’ın insanlara dokunmama fobisi uzun süre devam eder. Podima’ya gelen gazeteci kadın ile yaklaştığında duyguları iyileşir gibi olur. Kadına sarılmak ister. Kadın uyurken yanına uzanır. Gazeteci kadın yarı uykulu halde Mehmet Arslan’ın dudaklarını öper. “Bu dudakların ılık dokunuşu, yıllardır içinde yaşamakta olduğum buz çağını eritiyordu” (Livaneli, 2022, 259).

Mehmet Arslan, uzun yılların ardından bir insana dokunmanın hazzını yaşar. Fakat araştırmaları sona eren gazeteci kadın bir daha gelmemek üzere köyden ayrılır. Mehmet Arslan, her şeyin normale döndüğünü düşünürken bir kez daha karamsarlığa sürüklenir. Sevgili adını verdiği makineye uzanır. Cihazın ayarlarını değiştirir. Bedenine baskı yapan robotik kollar ölümüne neden olur. “Genellikle kullanılanlarda bir rahatlama duygusu yaratmakla birlikte bu vakada görüldüğü gibi ölüme sebebiyet verecek derecede sıkması rastlanan bir durum değildir” (Livaneli, 2022, 273).

Mehmet Arslan anlık değişen ruh halleri yaşar. Cinayeti soruşturmak için Podima’ya gelen gazeteci kadınla tanışması ve ona sarılması insanlara dokunmasının mümkün olduğu duygusunu hissetmesine neden olur. Bu duyguya alışmak üzereyken kadın köyden ayrılır. Mehmet Arslan yaşadığı sarsıntıların doğasına geri döner. Son kerte de yaşadığı duygusal krizi aşamaz. Kollarına uzandığı makinanın ayarlarını değiştirerek intihar eder. Mehmet Arslan’ın ruhsal problemlerinin altında kırılmalı, incinmişliği, naifliği yatar.

Kardeşimin Hikâyesi romanında ruhsal problemleri bir başka şahıs Muharrem’dir. Evlere temizliğe giden Hatice’nin oğludur. On dört yaşındadır. Podima’da yaşar. Muharrem doğuştan itibaren hem fiziksel hem de ruhsal anlamda normal olmayan özelliklere sahiptir. Zekâ geriliği yüzünden öğrenme yeteneği çok ağırdır. Ensest bir ilişki sonucunda dünyaya gelir. “Dayısı Hatice’ye tecavüz etmiş, bu çocuk olmuş” (Livaneli, 2022, 132). Hatice bu olaydan sonra köyden biri ile evlenir. Muharrem’in üvey babası Podima’ya yerleşen İstanbulluların bahçe düzenlemelerini yapar. “Arada bir de “İstanbulluların” evine, bahçe işleri yapmaya gider, oğlu Muharrem’i de budama falan işleri için yanına alırdı” (Livaneli, 2022, 130).

Muharrem, kentli sınıftan gelen insanların evlerine rahatlıkla girip çıkar. Bunlardan biri olan Arzu Kahraman, Muharrem'in görünümünü ve uysallığını sempatik bulur. "Bence köyün en şefkatli insanı ama gel gör ki böyle bir kafa ve gövde yapısına sahip olmuş" (Livaneli, 2022, 132). Ona yakın ilgi gösterir. Muharrem kadının ilgisini duygusal bir yakınlık olarak algılar. Bunun üzerine kadına ilgi duymaya başlar. Arzu Kahraman'ın evinde verdiği partideki davranışlarına tanık olduğunda kıskançlık krizine girer. "Dans ederken vücudunu onlara yapıştırmasının aklını karıştırdığını, maktule Arzu'nun kendisini aldattığını düşünerek çok öfkelenildiğini krize girdiğini söyler. (Livaneli, 2022, 275).

Muharrem, Arzu Kahraman'ın başka erkeklere dans etmesini aldatma olarak değerlendirir. Davetliler dağıldığında saklandığı yerden çıkar. Arzu Kahraman'ı bıçak darbeleriyle öldürür. Savcılık ifadesinde cinayeti işlediğini itiraf eder. "Arzu Kahraman'ı yakalayarak çektiğini ve orada defalarca bıçakladığını, bıçak darbelerinin sayısını hatırlamadığını (...) buna gerekçe olarak da kendisinin de maktule Arzu'ya aşık olduğunu, onun da kendisini sevdiğine inandığını belirtmiştir" (Livaneli, 2022, 275).

Kardeşimin Hikâyesi romanında Mehmet Arslan'ın tavır ve davranışlarındaki tutarsızlıklar dış dünyaya zarar verecekmiş duygusu uyandırır. Fakat ruhsal durumu tersi davranışlarda bulunmasına neden olur. Mehmet Arslan kimseye zarar vermez. Bunun yerine bedenine zarar verir. Muharrem ise tam tersi bir karakter çizer. Uysal duruşu, insanların onu sevimli bulması zararsız biri olduğu algısı oluşturur. Fakat içsel dünyasında başkasına zarar verecek paradokslar yaşar. Nitekim beklenmeyen bir şekilde Arzu Kahraman'ı öldürür. Romanın sonuna kadar cinayeti Mehmet Arslan'ın işlemiş olabileceği duygusunun ön plana çıkması ve buna karşın Muharrem'in uysal tavırları yazarın olay örgüsünü dikkat çekici kılmak için tasarladığı kurgusal zekânın ürünü olarak okunabilir.

Tartışma

Mevcut araştırmada Zülfü Livaneli'nin, romanlarında ruhsal probleme sahip şahıslar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunların bir kısmı başkarakter, bir kısmı norm karakter, bir kısmında fon karakter görevini üstlenirler. Bazıları sonucu direkt etkilerken, bir kısmı birkaç kelime ile hakikati dile getirip kaybolurlar. Livaneli'nin romanlarında geçen ruhsal problemlerli şahıslara işlevsel yönden bakıldığında ise olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır. Bu nedenle Zülfü Livaneli'nin romanlarındaki anormal şahısların davranış çeşitliliği makaleye "Ruhsal Problemlerli Şahısların İşlevi" başlığının atılmasına neden olmuştur.

Sonuç

Olumlu yönde tavırlar sergileyen bireyler toplumsal fayda sağlayacak şekilde kurguya dâhil edilirler. Bu şahıslar çevrelerinde olup bitenlere duyarlıdır. Genelde ergen yaşlarda olmalarına rağmen haksızlığa uğrayanlardan yana tavır alırlar. Söylemleri delilik ile dâhilik arasında gidip gelir. Olumlu tipler toplumun dogmatik, statükocu ve yoz zihniyetinin dışına çıkarak hakikati gün yüzüne taşırlar. Böylece insanları körelen vicdanlarıyla baş başa bırakırlar. Duygusal davranışları adaleti temsil etmelerini sağlar. Olumlu şahısların bir kısmı fon karakter görevi görürler. Bu nedenle ancak bir iki yerde çok kısa diyaloglarla ortaya çıkarlar. Hakikati konuştuktan sonra kaybolurlar.

Livaneli'nin, olumsuz yönde ruhsal bozukluğa sahip şahısları ikiye ayırmak gerekir. Bunlardan bir kısmı kendilerine zarar verirler. Bir kısmı da çevrelerindeki insanlara zarar verirler. Kendilerine ya da başkalarına zarar verenler bir hakikati ortaya koymaktan ziyade okurun merak duygusunu sürüklerler. Bunların zarar verici davranış sergilemelerinde çocukluk yıllarında maruz kaldıkları çevre şartlarının payı büyüktür. Çocukluklarından itibaren yaşadıkları travmalar zaman içinde olumsuz davranış biçimlerini sıradanlaştırır. Olumlu ve olumsuz zihinsel engellilik durumlarındaki ortak nokta ise aklın kontrolünün şahıslarda olmamasıdır. Livaneli romanların kurgularını oluştururken bu durumu avantaja dönüştürür. Şahısları ve etki ettikleri olayları sanat aracılığıyla estetize eder. Sonuç olarak ruhsal

problemlı şahıslardan olumlu olanları daha fazla dikkat çeker. Tutum ve davranışları hakikate göndermede bulunur. Yazar bu şahıslar aracılığıyla haksızlıklar karşısında susan toplumun eleştirisini yapar. Eleřtiriye ruhsal problemlı şahısların diline yerleştirmek susmayı tercih eden toplumun sosyolojisi için çıkış yolu olarak kurgulanır. Bunun yanında Livaneli'nin ruhsal problemlı şahısları aynı düzeyde değillerdır. İşlevleri, ruh halleri, davranışları ve sınırları bakımından bir birlerinden farklılık gösterirler.

Beyan ve Açıklamalar

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Birinci yazar % 100.
2. Yazar tarafından herhangi bir çıkar atışması beyan edilmemiştir.
3. Etik Beyan: Bu alışma, insanlar ve hayvanlar üzerinde veri toplanmasına dayanmadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.
4. Çalışma araştırma makalesidir.

References

- Akçakaya, M.S. (2021). *The pleasant dynamics of madness in Turkish literature* [Unpublished Master's Thesis Karamanoğlu Mehmetbey University]. YÖK National Thesis Center.
- Aktay, Y. (2011). *Fear and power* (2nd edition). Pinar Publications.
- Butor, M. (1995). *The Novel as a Quest* (H. Salihoğlu, Ed.), 20th Century Literary Art (pp. 297–302). Imge Bookstore.
- Çakır, R. & Bozan, İ. (2009). *Is there neighborhood pressure or not?* Dogan Bookstore.
- Eco, U. (2015). *Six walks in the narrative forest* (K. Atakay, Trans.). Can Publications.
- Foucault, M. (2006). *The history of madness* (M. A. Kılıçbay, Trans.). Image Bookstore.
- Foucault, M. (2015). *The great confinement* (I. Ergüden & F. Keskin, Trans.). Ayrıntı Publications.
- Karasar, N. (2005). *Scientific research method*. Nobel Publishing Distribution.
- Kılınç Özüölmez, P. (2019). Examining Michel Foucault's conceptualization of power and the subject through the problem of surveillance: Black Mirror-Arkangel. *Selçuk Communication*, 12(2), 630–655.
- Livaneli, Z. (1996). *The eye of the viper*. Doğan Kitap.
- Livaneli, Z. (2002). *Happiness*. Doğan Kitap.
- Livaneli, Z. (2020). *Last island*. Inkılap Publications.
- Livaneli, Z. (2021). *The fisherman and his son*. Inkılap Publications.
- Livaneli, Z. (2022). *My brother's story*. Inkılap Publications.
- Moran, B. (2010). *Literary theories and criticism*. Contact Publications.
- Narlı, M. (2013). *Literature and madness*. Akçağ Publications.
- Özarslan, O. (2016). *The world of libertines: Entertainment and masculinity in the countryside*. İletişim Publications.

Öztürk, S. & Yıldız, O. (2016). Madness in films: The relationship between madness and power from a Foucauldian perspective. *Erciyes Communication Journal*, 4(4), 2–14. <https://doi.org/10.17680/akademia.37556>

Sayın, Ö. (1994). *Introduction to sociology (2nd edition)*. University Books.

Sönmez, K. (2022). Madness in the works of Ahmet Hamdi Tanpınar: A Foucauldian approach [Unpublished master's thesis Van Yüzüncü Yıl University]. YÖK National Thesis Center.

Tekin, M. (2020). *The Novel system: Novel elements 1*. Ötüken Publishing.

URL-1: Kaşıkçı, E. (2016, April 15). *A dark mental illness that can be defined as an obsession: Monomania*. Onedio. <https://onedio.com/haber/en-kisa-halyle-saplanti-olarak-tanimmayan-karanlik-bir-zihinsel-hastalik-monomani-705593>. Accessed: 12.12.2024.

Wilde, O. (2023). *The portrait of dorian gray* (N. Yeniobalı, Trans.). Can Publications.